Lakivaliokunnalle, 9. toukokuuta 2016

Yhdenvertaisuusvaltuutetun vastaus:

Hallituksen esitykseen sisältyvien ehdotuksien arviointi yhdenvertaisuusnäkökulmasta,

Katsomme, että lainsäätäjällä on oikeusturvasta ja yhdenvertaisuudesta sekä siihen sisältyvästä syrjintäkiellosta johtuen oikeudellinen velvollisuus ottaa huomioon turvapaikanhakijoiden korostunut oikeusturvan tarve kattavammin kuin mitä esityksessä on tehty. Lainvalmistelija ei ole tältä onnistunut oikeuttamaan esittämillään tavoitteilla ja valitsemillaan keinoilla ehdotettuja muutoksia riittävän hyväksyttävästi ja oikeasuhtaisesti jokaisen ihmisen oikeusturvan yhdenvertaisen toteutumisen kannalta.

Vaikka ehdotetuille muutoksille on esitettävissä sinänsä hyväksyttäviä (oikeutettuja) tavoitteita, kuten käsittelyaikojen lyhentäminen kustannusten säästämiseksi sekä järjestelmän kustannusten hillitseminen, on huomioon otettava myös suhteellisuusperiaate. Jotta valitut keinot olisivat oikeasuhtaisia, tulee niillä voida saavuttaa kyseinen tavoite. Avun leikkaaminen alkuvaiheesta saattaa johtaa kustannusten kasvuun prosessin myöhemmässä vaiheessa. Toiseksi käytettävissä olevista keinoista tulee tavoitteen saavuttamiseksi valita se, jolla rajoitetaan punninnan kohteena olevia oikeuksia mahdollisimman vähän. Lisäksi valitut keinot eivät saa johtaa kenenkään kannalta ilmeisen kohtuuttomiin seurauksiin. Vaarana on, että kiinteämääräisten kulukorvausten käyttöönotto tulee johtamaan kohtuuttomiin seurauksiin selvästi paljon työtä jo ensiarviolta vaativissa tapauksissa.

Yksityisillä asiamiehillä ei ole enää riittävästi kannustimia hoitaa asioita huolellisesti ja perusteellisesti tai edes ottaa asiakkaikseen niitä vaikeassa tilanteessa olevia ihmisiä, jotka ovat usein eniten oikeudellisen avun tarpeessa. Tämä saattaa rajoittaa saatavilla olevan oikeudellisen avun määrää jopa mahdollisesti niin paljon, ettei vaikeassa tilanteessa olevan vähävaraisen turvapaikanhakijan kohdalla enää voida puhua oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä tai oikeudesta hyvään hallintoon. Vähintäänkin tulisi siis varmistua siitä, että oikeusaputoimistot todella pystyvät hoitamaan kasvavat asiakasmäärät varaamalla tähän tarvittavat lisäresurssit tai ainakin seuraamalla tilannetta muutoksen jälkeen, ja ryhtymällä toimeen, jos oikeusaputoimistojen resurssit osoittautuvat ilmeisen riittämättömiksi.

Valitusajan lyhentäminen juuri kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa, joissa ratkaistaan usein paitsi yksilön keskeisten ihmis- ja perusoikeuksien toteutumisen varmistuminen edes vähimmäistasolle yltävästi, usein myös yksilön koko loppuelämän suunta, ei puolestaan ole loogista suhteessa siihen, että monissa muissa yksilön oikeuksien kannalta huomattavasti vähämerkityksellisimmissä asioissa sovelletaan pidempää valitusaikaa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että esitetyt muutokset, erityisesti turvapaikka-asioiden muutoksenhakua koskevan valitusajan typistäminen, kiinteisiin palkkioihin siirtyminen ja turvapaikka-asiaan myönnettävän oikeusavun rajaaminen muodostavat huomattavan yhdenvertaisuusongelman. Turvapaikanhakijat ovat lähtökohtaisesti vieraassa kulttuuri- ja kieliympäristössä heikossa asemassa. Osa on vakavasti traumatisoituneita. Turvapaikkamenettelyssä on aina kyse perustavanlaatuisten ihmisoikeuksien ja ehdottomien palautuskieltojen arvioimisesta ja näin ollen kansainvälistä suojelua hakevilla on korostunut oikeusturvan tarve. Esitetyt lainmuutokset heikentävät heidän asemaansa entisestään ja asettavat heidät eriarvoiseen asemaan kantaväestöön verrattuna arvioitaessa yksilön käytössä olevia oikeussuojakeinoja. Lainmuutoksilla ollaan luomassa suomalaiselle yhteiskunnalle vierasta eriarvoista oikeussuojajärjestelmää.